

„Dalekosáhlý jest význam sportu pro každého pracujícího člověka“.

Názory na úlohu sportu v životě úředníka Živnostenské banky

JAKUB KUNERT

ABSTRACT: ‘The importance of sport is far-reaching for every working person.’ Opinions on the role of sport in the life of a Živnostenská banka clerk

This contribution looks at the understanding of leisure, and especially sports, activities and their realisation within the Živnostenská banka Clerks’ Club, which was an association of employees of the largest Czechoslovak financial institution in the interwar period. It aims to show the changes in approach to sport over the existence of this banking institute, and considers in what way this kind of activity was projected into the role of management in the professional development of banking officialdom. As such, it examines the way of thinking of officialdom, which was an important component of the middle class at this time.

KEY WORDS: Sport – Živnostenská Bank – Bank clerk – Personnel Policy

CONTACTS: PhDr. Jakub Kunert, Archiv České národní banky, Na Příkopě 28, 115 03 Praha 1

I když si sport našel své místo v české společnosti již ve druhé polovině 19. století, vedení českých bankovních ústavů jen s nedůvěrou sledovalo sportovní aktivity úředníků, třebaže ti jej provozovali ve svém volném čase a mimo prostory banky. Zájem zaměstnanců bank o sport, jako jeden z možných způsobů trávení volného času, však postupně natolik narostl, že ani bankovní manažeři nemohli již tento fakt ignorovat. Volnočasové aktivity proto vedení bank začala nejprve tolerovat a později i významně podporovat. Nemalý podíl na této proměně měly nepochybně dvě skutečnosti. Dříve mladí sportovní milovníci úředníci nově dosáhli důležitých vedoucích funkcí, z nichž mohli významně ovlivňovat rozvoj sportovního dění ve svém bankovním ústavu. Navíc se sportovní aktivity a vůbec organizování volného času zaměstnanců staly významným doplňkem personální politiky bank a jejich osobních oddělení.

V rámci českých a později československých bankovních ústavů tak od počátku minulého století začaly vznikat buď přímo sportovní kluby, nebo sportovní odbory šířeji koncipovaných zájmových společenských klubů. Z těch nejznámějších je možné zmínit např. Sportovní a společenský klub úřednictva Národní banky Československé, Sportovní klub Poštovního úřadu šekového (později Sportovní klub Poštovní spořitelny) nebo Klub úředníků Živnostenské banky. Až na výjimky se dochovaly jen zlomky původních registratur těchto úřednických organizací, a to v rámci archivních fondů je patronujících bankovních institucí. Nejkompletnější obraz života, a v něm i sportovního, jednoho z těchto

spolků – Klubu úředníků Živnostenské banky – nabízí archivní fond Živnostenské banky a především stránky tiskového orgánu tohoto spolku – Věstníku Klubu úředníků Živnostenské banky.

Tento příspěvek se věnuje chápání sportovních aktivit a jejich realizaci v rámci spolku úředníků nejnvýznamnějšího československého bankovního ústavu meziválečného období – Živnostenské banky. Snaží se ukázat změny v přístupu ke sportu v průběhu existence této bankovní instituce a zamyslet se nad tím, jakým způsobem se tento druh aktivit promítl i do úvah na profesní rozvoj bankovního úřednictva.

Příspěvek se v první části snaží čtenáře seznámit s aktivitami Klubu úředníků Živnostenské banky a jeho časopisem, který představuje pramennou základnu pro poznání společenských a sportovních aktivit úředníků Živnostenské banky. Následně osvětluje rozpory ve vnímání tělesných aktivit ze strany úřednictva a managementu bank a jejich proměny. Další část se zaměřuje na to, jakým způsobem bankovní úředník vnímal sport a jak chápal jeho funkce.

Část I.

Přestože Živnostenská banka zahájila svou činnost již 1. března 1869, počátky organizace jejich úředníků náležejí až do období konce 19. století a skutečná instituce – Klub úředníků Živnostenské banky – vznikl až k 1. lednu 1910. I když se Klub ustavil jako zcela nová instituce, ve své podstatě navazoval na tradici čtyř dřívějších neoficiálních spolků („stolních společností“¹ – Rytířské rady, Kasičky, Zábavního kroužku úředníků Živnostenské banky a Kroužku kuželkářů. První dvě se zprvu zaměřily na dobročinnost a vzájemnou podporu úředníků. Obě se později transformovaly, Rytířská rada se stala základem Pěveckého kroužku² a Kasička se v roce 1912 přetvořila v Úvěrní a nákupní družstvo úředníků a zřizenců Živnostenské banky v Praze s.r.o.³ Naopak Zábavní kroužek úředníků Živnobanky a Kroužek kuželkářů se od počátku snažily o organizaci úředníků na společensko-sportovní bázi. Až na výjimku, kterou představuje Kroužek kuželkářů, nelze stanovit ani přibližnou dobu jejich vzniku. Lze pouze předpokládat, že ostatní existovaly již před rokem 1894.⁴ Právě Kroužek kuželkářů se později stal oním pověstným kadlubem, v jehož rámci došlo ke zformování Klubu úředníků Živnostenské banky.

Klub si ve svých stanovách vytkl pět cílů, jež měl plnit. Především měl být zástupcem a reprezentantem úředníků banky při hájení jejich zájmů stavovských a hmotných při jednání o úpravě jejich služebního poměru za účelem dohod s ředitelstvím, popř. kolektivních smluv. Dále měl pěstovat a utužovat mezi členy kolegiální a vzájemné poznávání, k čemuž měl pořádat společné schůze, večírky a zábavy. Stejně tak měl pěstovat odborné vzdělávání členů a pečovat o výchovu a vzdělávání dorostu a snažit se o zlepšení právních, hmotných a zdravotních poměrů členstva také mimo služební poměr, a to jmenovitě činností směřující k zabezpečení členstva a jeho rodin pro případ nemoci, stáří, úmrtí, nezaměstnanosti, zakládáním podpůrných fondů, zřizováním ozdravoven a sportovních odborů. Nakonec měl být

1 Jindřich NOVÁČEK: *Naše Úvěrní a nákupní družstvo a jeho úkoly za doby válečné*, VKÚŽB, 15.5.1915, roč. III., č. 5, s. 1–3.

2 *Jubileum práce*, Věstník Klubu úředníků ŽB, 5.12.1925, roč. X., č. 16, s. 4.

3 Vladimír KÁŠ: *Zápis o XX. řádné vlně hromadě Klubu úředníků Živnostenské banky v Praze*, VKÚŽB, 31.5.1932, roč. XVII., č. 5, s. 6.

4 Zábavní kroužek úředníků Živnostenské banky založil v roce 1894 Kroužek kuželkářů. srov. VINTIKA: *Jubilejní závody Kroužku kuželkářů*, VKÚŽB z 25.10.1924, roč. IX., č. 20 – 21, s. 5.

prostředníkem k vyřízení sporů vzniklých mezi jednotlivými členy navzájem nebo k jejich představeným, popř. k ředitelství banky.⁵

Pro plnění svých cílů si Klub vedle svých statutárních orgánů zřídil jednotlivé funkční odbory. Hned v roce 1910 se vytvořily sociální odbor, starající se o záležitosti sociálního zajištění úředníků, vzdělávací odbor, nabízející ve spolupráci s vedením banky jazykové a později i těsnopisecké kurzy a služby knihovny a prostředkující přednášky k otázkám českého a československého hospodářství, zábavní odbor, pořádající společenské akce pro členy a agitační odbor pro rozšíření povědomí úřednictva o činnosti vlastní úřednické organizace.⁶ Vedle nich se však později vytvořily odbory další, jejichž životaschopnost a i životnost však nezdědala závisela na vlastnostech jejich organizátorů z řad úředníků.⁷ Jednalo se tak např. o odbory (popř. kroužky): vycházkový, cestovní, hudební, filatelistický nebo losový.⁸ Do této skupiny je možné také zařadit všechny sportovní odbory Klubu. Postupně se vedle již existujícího odboru kuželkářského (původní Kroužek kuželkářů) nejprve vytvořily fotbalový, tenisový a lyžařský odbor a později i odbor ping-pongový (table-tenisový), volejbalový a jiu jitsu. Je vhodné doplnit, že v úzkém vztahu s Klubem stály některé další organizace. Jednalo se jednak o svépomocné instituce (Úvěrní a nákupní družstvo úředníků a zřízců Živnostenské banky v Praze s.r.o., Bytové družstvo úředníků a zřízců Živnostenské banky v Praze a Vzájemně podpůrný úmrtní fond při Klubu úředníků Živnostenské banky v Praze) a jednak o nadační fondy zřízené bankovním ústavem nebo jeho vedoucími představiteli ve prospěch zaměstnanců banky (např.: Masarykův podpůrný fond pro nemocné a zotavení potřebné děti úředníků a zřízců Živnostenské banky v Praze).⁹

Nejvýznamnější zdroj informací pro rekonstrukci sportovních aktivit a myšlenek úředníků (a později všech zaměstnanců) Živnostenské banky, tzv. klubistů čili členů Klubu úředníků Živnostenské banky, představují stránky jeho tiskového orgánu Věstníku Klubu úředníků Živnostenské banky. Vzhledem k tomu, že Klub např. v roce 1932 koncentroval 99% všech úředníků,¹⁰ je možné konstatovat, že názory zde reflektované mají určitou reprezentativnost. Na druhou stranu však časopis již od roku 1926 do jisté míry zohledňoval i oficiální názory managementu banky na otázky aktivit úřednictva.¹¹ Je tedy zřejmé, že od této doby, pokud by sportovní aktivity nenalézaly podporu nebo přinejmenším nebyly

5 Archiv České národní banky (dále jen AČNB), fond Živnostenská banka (dále jen ŽB), ŽB/3604/3, kart. 3604, Klub úředníků ŽB, Stanovy z roku 1910, § 3, odst. 1, s. 1.

6 Rudolf PILÁT, *První dvě léta Klubu úředníků Živnostenské banky*, Věstník Klubu úředníků ŽB (dále jen VKÚŽB), 8. 3. 1935, roč. XX., č. 3, s. 2–4 a *Vzdělávací a zábavní odbory*, VKÚŽB, 1. 10. 1913, roč. I., č. 6, s. 4–5.

7 Ani odbory, které vznikly hned při založení Klubu, neexistovaly trvale. Snad kromě vzdělávacího a sociálního žádný z nich nepůsobil bez přerušení po celou dobu jeho existence. Např. zábavní odbor v letech 1910 až 1943 několikrát zanikl a naopak byl obnoven. Srov. *Z našeho života*, in: VKÚŽB, 24. 10. 1925, roč. X., č. 14, s. 7.

8 Srov.: *Vzdělávací a zábavní odbory*, VKÚŽB, 1. 5. 1913, roč. I., č. 1, s. 4; *Pěvecký kroužek úředníků Živnostenské banky*, VKÚŽB, 22. 11. 1924, roč. IX., č. 23, s. 2; *Losový kroužek*, VKÚŽB, 26. 6. 1926, roč. XI., č. 8, s. 7–8; St-Ko: *Z naší filatelie*, VKÚŽB, z 19. 4. 1940, roč. XXV., č. 4, s. 12.

9 Blíže srov. Jakub KUNERT – Helena SEDLÁČKOVÁ, *Archival sources on the history of bank employees in the Archive of the Czech National Bank*, v tisku.

10 Ung.: *Změní se něco?*, VKÚŽB, 25. 3. 1932, roč. XVII., č. 3, s. 6–7.

11 Tak Věstník informoval o návštěvě výboru Klubu u náměstka vrchního ředitele a druhého muže Živnostenské banky Jindřicha Bělohříbka a jeho požadavcích na budoucí podobu listu: „aby Věstník se stal forem pro diskusi o organizačních otázkách bankovních, sledoval moderní jejich tendence a pokusil se doplnit odbornou výchovu úřednictva, dle přání vysloveného panem vrch. ředitelem Bělohříbkem.“ Viz *Slovo úvodem*, in: VKÚŽB, 7. 8. 1926, roč. XI., č. 9, s. 1.

tolerovány vedením ústavu, nebyly by se v takové míře, pokud vůbec, na jeho stránkách vyskytovaly. Věstník Klubu úředníků Živnostenské banky vycházel v letech 1913 až 1941, a za celou dobu své existence přestal vycházet pouze jednou, a to v letech 1919 až 1923, kdy byl Klub součástí Sdružení peněžního úřednictva.¹²

Příspěvky, které se věnují sportovní problematice, lze rozdělit do tří základních typů. Nejprve se jedná o články, jejichž obsahem je popis aktivit jednotlivých sportovních odborů Klubu, nejčastěji plánovaných nebo již uskutečněných akcí. Druhý typ je možné označit za příspěvky motivační, popř. agitační, tzn. takové, které se snažily přimět úředníky k tomu, aby se začali věnovat pohybu a uvažovat o zdravém životním stylu. Do této skupiny náleží i příspěvky věnující se historii chápání funkce sportu v bankách, neboť jejich účelem vždy bylo porovnat životní styl minulý a současný. Významné informace o sportovních aktivitách úředníků, a to v rámci klubu i mimo něj pak obsahují články věnované osobnostem banky a napsané při příležitosti jejich významných životních jubileí nebo úmrtí.¹³

Část II.

Na stránkách Věstníku je možné sledovat pohled na sport ze dvou stran, jednak prostých úředníků a jednak bankovních manažerů. Zatímco náklonnost ke sportu lze u první skupiny sledovat od konce 19. století, vedení Živnostenské banky naopak ke sportu zachovávalo krajně chladný neb dokonce až nepřátelský postoj až do druhého decennia 20. století. Na rozvoj sportovního hnutí v bance proto mělo hlavní vliv nalezení konsensu mezi oběma stranami.

Chápání významu sportu a oprávněnosti jeho provozování prodělaly v Živnostenské bance značný přelom na pomezí 19. a 20. století. V 19. století manažeré bankovních ústavů chápali tělesný pohyb jako něco, co je nedůstojné pro status bankovního úředníka, dokonce „být sportovcem znamenalo současně i špatnou kvalifikaci pro banku“. S určitou mírou nadsázky jeden z autorů – aktivních sportovců – dodával, že každý rychlejší a ne dosti vypočítaný pohyb bankovního úředníka byl „faux pas (sic!), jenž nebyl stavu přiměřen“. ¹⁴ Nejenom v Živnostenské bance, ale i jiných bankovních ústavech (např. svou historií ještě starší Hospodářské úvěrní bance) se sport ještě na konci 19. století „odsuzoval“ a pro většinu vedoucích úředníků byl „zbytečnou věcí“ nebo „nesmyslem“. ¹⁵ Jeden z úředníků se dokonce později světoval, že právě kvůli své náklonnosti ke sportování málem přišel o práci: „Ředitel banky Forman byl by mi pro sport málem ukázal dveře. Jednou v sobotu o 7. hodině večerní v bance mne potkal na schodech, a když jsem se mu svěřil, že jsem si chtěl na Žofín jít zaplavat, zle domlouval. Musel jsem se vrátit a ještě

12 *Jubileum slaví ...*, VKÚŽB, 19. 11. 1937, roč. XXII., č. 11, s. 11. Blíže k otázce obsahové náplně Věstníku a jeho historii srov. Jakub KUNERT, *In-house Journals in Czechoslovakian Banks, 1918–1993*, Bonin Hubert – Baruh Lorans Tanatar (vyd), Frankfurt am Main 2008, s. 11–31.

13 Je třeba dodat, že tehdejší definice sportu prezentovaná na stránkách Věstníku ne vždy přesně odpovídala dnešnímu vnímání. Někteří úředníci pod pojmem sport chápali nejrůznější záliby, tedy „jakoukoliv činnost, nevykonávanou jako zaměstnání, nýbrž pouze ze záliby, za účelem naléztí v této práci příjemné osvěžení duševní a hlavně tělesné“ (-r., *Zaměstnání a sport*, in: VKÚŽB, 17. 1. 1931, roč. XVI., č. 1, s. 8–9). Proto také např. pisatel jednoho z článků Věstníku označil filatelii za „ušlechtilý sport“ (*Vzdělávací a zábavní odbory*, VKÚŽB, 1. 12. 1913, roč. I., č. 8, s. 6.). Ve většině případů však byl sport chápán zcela standardně jako zdraví prospěšná tělesná aktivita (srov. např. x, *Jak nejlépe užítí volný čas*, VKÚŽB, 21. 12. 1931, roč. XVI., č. 11, s. 7–8; F. FUCHS, *Mají nepřátelé sportu pravdu?*, VKÚŽB, z 25. 1. 1932, roč. XVII., č. 1, s. 7–9).

14 Václav RICHTER, *Nám i budoucím ...*, VKÚŽB, 8. 3. 1935, roč. XX., č. 3, s. 24.

15 Ung., *Náš „Weekend“*, VKÚŽB, 24. 1. 1932, roč. XVII., č. 2, s. 8.

hodinu v bance markýrovat práci. Tenkrát se nehledělo na rychlou, zdatnou a úspěšnou práci; hlavním efektem bylo dobré předstírání návalu práce; jen když se hodně, často a dlouho zbytečně vysedávalo; to měli páni šéfové radost.“¹⁶

Jedním z hlavních problémů bylo tehdejší upřednostňování extenzivní práce oproti intenzivní. Podobně jako v dělnických profesích i úředníci peněžních ústavů trpěli příliš dlouhou pracovní dobou. Tak se až do roku 1899 pracovalo v bankách ve všední den od osmé hodiny ranní do jedné odpoledne a pak od čtyř až do večera, popř. noci, kdy nebylo výjimkou, že práce končila po desáté hodině večerní. V sobotu pak bylo povoleno skončit „již“ po osmé hodině večerní a v neděli se úřadovalo do jedné hodiny odpolední. Úředníkův volný čas se tak v podstatě redukoval jen na nedělní odpoledne.¹⁷ Zavedení neděle jako volného dne, k němuž došlo v Živnostenské bance 15. července 1899, a to více z ekonomických než zákonných důvodů, konečně umožnilo úředníkům získat dostatečný čas pro vlastní seberealizaci.¹⁸

Další významnou překážku pro rozvoj sportovního vyžití představovala dlouhá pracovní doba ve všední den, prodloužená umělou tříhodinovou přestávkou v časných odpoledních hodinách. Jednalo se o tak zvanou dvojitou frekvenci, tzn. dvojí úřadování – ranní a večerní. Požadavky na zavedení naopak tzv. jednoduché frekvence, tzn. jednoduší, a proto podstatně kratší pracovní doby se objevovaly od počátku století a mezi pražskými bankovními ústavu dostaly významnou vzpruhu v roce 1913, kdy ji zavedla Česká eskontní banka (Böhmische Escompte Bank). Na jejím základě pak úředníci revize pracovali od 8:00 do 15:00 a úředníci účtárny od 8:30 do 15:30. Je přirozené, že výbor Klubu tuto událost také náležitě okomentoval: „Výhody účelného rozvržení pracovní doby pro úředníka zasahují do jeho zájmů životních. Ono staví otázku bytovou před zcela nové, širší výhledy, ve zdravotním ohledu umožňuje častější styk s přírodou a blahodárny pohyb tělesný a životu rodinnému a touze po vzdělání skýtá potřebných podmínek.“¹⁹ V Živnostenské bance se ale podařilo úředníkům dosáhnout zavedení jednoduché frekvence až v roce 1919.²⁰

Za změnou pracovních podmínek, a tedy podstatným ústupkem, stálo ze strany managementu banky (tedy zaměstnavatele) pochopení odpočinku jako významného prostředku pro podstatnou intenzifikaci práce zaměstnanců. Management banky tak do značné míry přijal argumentaci úředníků o zbytečnosti bezúčelného vysedávání v bance: „Vážíme si volného času v sobotu odpoledne a v neděli, tak jako si vážíme svého zdraví. A proto na přání zástupců všech oddělení při posledním rozhovoru s vrchním ředitelem p. drem. Jar. Preissem jsme přednesli žádost, aby vrchní ředitelství v centrále a na filiálkách nepřipustilo zbytečné vysedávání v bance a neodůvodněné úřadování v sobotu odpoledne.“

16 Tamtéž, s. 8.

17 Tamtéž, s. 8–9.

18 „Přišel zákonitý nedělní klid – a s ním veliké zklamání: tehdejší ředitel M. (Vojtěch Mastný – J. K.) rozhodl, že se vzdor tomu úřadovat bude. ‘Co byste také dělali doma v neděli dopoledne? Já to znám, jak to doma vypadá, páni se pořád doma pletou v kuchyni, ptají se, kdy již bude oběd a darmo ženám překážejí – jen přijďte.’ ... Ale jedné neděle dostali jsme do směnárny nezvyklou návštěvu: hřmotně vstoupil chocholatý c.k. rakouský strážník, poukázal na zákonný klid a žádal, aby směnárna byla uzavřena, jinak že nám uloží pokutu. ‘Zaplatíme pokutu’ rozhodl ředitel M. ... Všeobecně se debatovalo o tom, zda tu zlatku v neděli vyděláme. Když nám ale později hrozili vyššími pokutami, bylo konečně rozhodnuto, že se v neděli úřadovat nebude.“ LITO, *Weekend L. P. 1899*, VKÚŽB, 8. 3. 1935, roč. XX., č. 3, s. 3.

19 S duchem času, in: VKÚŽB, 1. 10. 1913, roč. I., č. 6, s. 2–3.

20 AČNB, ŽB/778/10, kart. 778, Sekretariát, Všeobecné záležitosti, Oběžníky rok 1919, zavedení jednoduché frekvence.

Je to v zájmu nejen úřednictva, ale také v zájmu banky. Vrchní ředitelství se může denně přesvědčiti, jak pracuje člověk zdravý, svěží, plný optimismu a jarého ducha a zdravého nazírání na život; může se přesvědčiti, jaký je rozdíl v jeho práci a práci člověka unaveného, mrzutého, od rána do večera pesimisticky zladěného.²¹

Přijetí na milost volnočasových aktivit (včetně sportu), které provozovali úředníci, vedením Živnostenské banky však vyplynulo i z celospolečenského souhlasu s nimi ve 20. a 30. letech minulého století. Sport se dostal do popředí zájmu všech společenských vrstev a sportovní akce se začaly těšit veliké oblibě.²² Podle názoru redaktorů Věstníku to bylo zejména z důvodů, jako byla snaha národů se „vymaniti z onoho zbědovaného stavu fysického a morálního, do něhož je uvrhla čtyřletá krutá válka světová“ a úsilí o využití sportu jako národně propagačního prostředku.²³ Řada podnikatelů si zároveň uvědomila význam lidského kapitálu a začala považovat sport za „velmi potřebnou a nezbytnou věc k celkové životní úrovni“. Z tohoto důvodu jim umožňovali se v této oblasti patřičně realizovat.²⁴ Úředníci Živnostenské banky si na svých služebních cestách do ciziny, které směřovaly do zahraničních bankovních ústavů (např. Deutsche Bank), bedlivě všímali vedle používané moderní bankovní techniky, což byl důvod, proč sem byli vysláni bankou, také sociálních vymožeností úředníků. Mezi nimi registrovali také podporu sportovním aktivitám zaměstnanců a pochopitelně jim i nezřídka záviděli jejich hmotné zabezpečení.²⁵

Je nepochybné, že jeden z hlavních důvodů, proč došlo ke zlomu v přístupu ke sportu i v Živnostenské bance, byl služební postup aktivních sportovců na vedoucí místa v instituci a stejně tak i příchod funkcionářů sportovních organizací do jejich statutárních orgánů. Na konci prvního a na počátku druhého decennia 20. století nastoupila do vysokých manažerských pozic generace čtyřicátníků. Zde je nutné zmínit aktivní sportovce, jako byl ředitel osobního oddělení Karel Carmine, ředitel kontrolního oddělení Hugon Felfel, ředitel burzovního oddělení Rudolf Pilát, ředitel devizového oddělení Karel Šimek, ředitel směnárny Gustav Hamza nebo prokurista Karel Duffek. Sportu se věnoval nejen osobní tajemník vrchního ředitele prokurista Otakar Litomiský, ale svým způsobem i samotný vrchní ředitel JUDr. Jaroslav Preiss²⁶. Naopak ve správní radě Živnostenské banky, popř. jejích filiálkách, se objevily osobnosti spojené zejména se sokolskou organizací. Kromě JUDr. Josefa Scheinera, starosty České obce sokolské, se jednalo o JUDr. Karla Pippicha, starostu Východočeské župy sokolské, tzv. Pippichovy, nebo MUDr. Eduarda Šubrtu, starostu Sokola v Německém Brodě a Česká obce střelecké a zakladatele Československého

21 Ung., *Náš „Weekend“*, VKÚŽB, 24. 1. 1932, roč. XVII., č. 2, s. 9.

22 Tamtéž. s. 10.

23 Viz. František FUCHS, *O vývoji našeho sportovního hnutí*, VKÚŽB, 16. 9. 1931, roč. XVI., č. 8, s. 7 a srov. –s, *Sport a jeho význam pro nás*, VKÚŽB, 14. 3. 1931, roč. XVI., č. 3, s. 10–11.

24 -r., *Zaměstnání a sport*, VKÚŽB, 17. 1. 1931, roč. XVI., č. 1, s. 8–9. K otázce významu sportovního vyžití a rekreace vůbec pro intenzifikaci práce a předcházení nemocem z povolání srov. Emil SVOZIL HOKEŠ, *Využití volného času*, Encyklopedie výkonnosti I. Člověk, Praha 1934, s. 477–492.

25 -r., *po dovolených k těm metám*, in: VKÚŽB, 16. 9. 1929, roč. XIV., č. 9–10, s. 2–5.

26 Přestože postava vrchního ředitele JUDr. Jaroslava Preisse příliš nesvědčila o aktivním sportování, z dobových vzpomínek a snímků je možné soudit na jeho pozitivní vztah k turismu, jízdě na koni a automobilismu. Například viceprezident České banky Union (Böhmische Union Bank) Václav Schuster vzpomínal na dlouhotrvající turistické výlety s JUDr. Jaroslavem Preissem v Kožlí u Orlíku. Srov. Václav SCHUSTER, *Z mých vzpomínek na mladého sedesátníka (K 60. narozeninám dra. Jaroslava Preisse)*, VKÚŽB, 8. 12. 1930, roč. XV., č. 12, s. 30–31.

národního svazu střeleckého v Praze.²⁷

Přesto však benevolence vedení banky vůči sportu měla své limity. Sport nesměl zasahovat do běžného provozu bankovního ústavu. Jedním z projevů byla definice dress codu banky. K zavedení došlo v roce 1933, kdy po setkání vrchního ředitele s úředníkem oděným do sportovního úboru následoval zákaz docházení do banky v šatech „tramských, skautských, lyžařských, těžkých turistických botách apod“. Teprve až po rozsáhlých jednáních mezi vedením Klubu a vrchním ředitelem Preissem, který jinak vyjádřil „podporu oddechu a osvěžení v přírodě po týdenní práci a ne zrovna příjemném pobytu v zakouřeném Praze“, se podařilo změnit zákaz, tak že úředníci do práce mohli v sobotu přijít do banky ve sportovním, ale následně se museli převléct a po celou dobu práce (tzn. od 7:45 do 14:00) úřadovat v „městských šatech“.²⁸

Část III.

Jak jsem již výše ukázal, management banky přejal při hodnocení významu sportu argumentaci a myšlenky samotných úředníků. Ti tvrdili, že práce v bance vyžaduje od každého úředníka svěžest duševní a fyzickou a sport jim může podstatným způsobem napomoci k získání nových sil a udržení kvalitního života. Sportování podle názoru redaktorů Věstníku podstatně ovlivňovalo mentální stav úředníka, neboť při nedostatku jiného zájmu by se i doma věnoval jen úvahám o svých pracovních povinnostech.²⁹ Jejich následkem by pak mohl trpět depresemi. Proto úředníkům prezentovali jako pozitivní příklad Švédy, Američany a Angličany, neboť tyto národy, dle jejich názoru, díky preferování sportu oproti jiným zábavám značně zredukovali výskyt psychických nemocí. Na základě toho pak úředníkům banky vysvětlovali, že aktivní využití volného času jim podstatně zlepší život a pocítí nejen to, co „*znamená umět žít!*“, ale zároveň, že druhý den budou „v kanceláři daleko svěžejší a svět se vám (úředníkům – JK) bude zdát daleko krásnější“.³⁰ Zásluhou sportu se měli zaměstnanci zbavit i veškerých „mnohdy zbytečně chmurných myšlenek“.³¹ Sport (popř.

27 Srov. Týž, *Informační kancelář IX. Sokolského stetu od 15. II. 1932 v budově Živnostenské banky* („Černý kůň“), VKÚŽB, 24. 1. 1932, roč. XVII., č. 2, s. 10. Těsné vztahy mezi funkcionáři sokolské organizace a Živnostenské banky existovaly již od jejich počátků. Tak v letech 1875 až 1878 zasedal ve správní radě ústavu ve funkci prvního náměstka předsedy správní rady Dr. Tomáš Černý, který byl následovníkem Jindřicha Fügnera v starostenství Pražského Sokola. Tamtéž.

28 Srov. Ung., *Tak dlouho se chodí se džbánem až -*, VKÚŽB, 30. 3. 1933, roč. XVIII., č. 3, s. 18. O dřívější neexistenci dress codu a značně rozvolněném způsobu odívání úředníků v Živnostenské bance svědčí poznámka redaktora Bohuše Ungra: „Musíme si objektivně přiznat, že to u nás v některém oddělení – tedy ne u přepážek – v sobotu dělalo dojem, že nejsme v Živnostenské bance, ale někde v chatě na horách“ Tamtéž, s. 18.

29 „Bankovní služba je jistě jedním ze zaměstnání, které při svém výkonu nejvíce vyžaduje naprosté duševní svěžesti a stále tělesné pohotovosti. Jak jinak by bylo možno ovládnouti to nesčetné množství různých cifer, tisíce poukazů a úhrad, jež musí být přesně a ihned vyřízeny. Nelze se potom diviti, když úředník vrátí se domů s plnou hlavou různých úroků, valut, směnek a úhrad, ale druhý den musí mít opět jasnou mysl pro další a nové finanční transakce. Proto je nutné, aby doma nabyl opět potřebné svěžesti, a k tomu při nynějším způsobu života může mu přispěti jedině provozování nějakého sportu.“ -r., *Zaměstnání a sport*, VKÚŽB, 17. 1. 1931, roč. XVI., č. 1, s. 8–9.

30 x, *Jak nejlépe užítí volný čas*, VKÚŽB, 21. 12. 1931, roč. XVI., č. 11, s. 8.

31 Tamtéž, s. 8 a srv. *Výslání tělocviku v rozhlase*, VKÚŽB, 29. 7. 1931, roč. XVI., č. 7, s. 11–12.

jiný koníček) tak byl prezentován jako potřebný regulátor duševní rovnováhy³² a prostředek hygieny mozku³³. Na stejnou úroveň s duševní svěžestí byla kladena i svěžest fyzická, neboť řada úředníků trávila celou pracovní dobu v sedu „shrbeni nad svými leistry neb u psacích strojů“. Sport tak byl jedním z prostředků, díky němuž měl úředník možnost roz-pohybovat své tělo, aby tak zabránil kornatění tepen a hromadění tuku a zároveň trávil část svého volného času na čerstvém vzduchu. Právě zdravé tělo bylo podle nich předpokladem zdravého ducha.³⁴

Vedle krásného a zdravého těla a ducha byl sport vnímán jako prostředek formování kolegiálních vztahů se spolupracovníky (zejména mladých se služebně staršími) a pro utužování dobrých vztahů na pracovišti.³⁵ Není možné opominout ani jeho význam při navazování vztahů s kolegy z filiálek banky, popř. cizích (mnohdy i zahraničních) bankovních ústavů. Vedení Klubu si velmi dobře uvědomovalo, jaký význam pro tento účel mají sokolské slety, při nichž ubytování pro mimopražské kolegy – sokoly, zajišťovali sami úředníci pražské centrály.³⁶

I když úředníci Živnostenské banky projevovali nadšení z neobyčejných sportovních úspěchů a výkonů a řada z nich byla i přesvědčenými fanoušky (zejména fotbalu), přesto profesionalismus byl jejich myšlení něčím zcela cizím. Sport v jejich očích byl jen prostředkem sebezdokonalení a teprve až v druhé, nebo popř. poslední řadě mělo být jeho cílem dosažení vítězství.³⁷ Z toho důvodu také odmítali přepínání se sportovců v honbě za vítězstvím.³⁸ Proto také Věstník zaznamenal, na rozdíl od jiných úspěchů československých sportovců, nefalšovanou radost úředníků z vítězství družstva lukostřelců reprezentujících ČSR na VI. mistrovství světa v Praze, které bylo složeno jen z amatérských sportovců.³⁹ Ve spojení s profesionalismem odsuzovali přílišnou jednostrannost sportovních aktivit, popř. preferování pouze sportu na úkor jiných společenských aktivit: „Nedoporučuje se také zanedbávat sport, ač zde se nejčastěji setkáváme s jednostranností, která dusí každý podnět ducha holdujíc jenom prospěšností a příjemností těla. Dochází to mnohdy tak daleko, že zájmy sportovní stavěny jsou na takový stupeň důležitosti, že odvádějí pozornost inteligence i širších vrstev od povinností kulturních a mnohdy i národních.“⁴⁰

Je však nutné dodat, že úředníci respektovali všechny sportovní aktivity a odmítali ná-zory zejména starších kolegů, že pro tělo je prospěšnější spíše prostý tělocvik než sport. Vůči těmto hlasům se vymezil příspěvek Františka Fuchse, jednoho z hlavních propa-gátorů sportu v bance, ve Věstníku. Vyvracel argumenty (např. nákladnost, namáhavost apod.), zejména starších propagátorů prostných, že sport není vhodné provozovat na roz-

32 Spetator, „My“, VKÚŽB, 14. 2. 1931, roč. XVI., č. 2, s. 5.

33 J. R., *Co nás zajímá*, VKÚŽB, 18. 11. 1936, roč. XXI., č. 11, s. 4.

34 -s, *Sport a jeho význam pro nás*, in: VKÚŽB, 14. 3. 1931, roč. XVI., č. 3, s. 11–12.

35 Srov. *Vzdělávací a zábavní odbory*, VKÚŽB, 1. 6. 1913, roč. I., č. 2, s. 10–11 a *Sportovní rubrika*, VKÚŽB, 23. 2. 1940, roč. XXV., č. 2, s. 8–9.

36 Srov.: *Výborová schůze Klubu*, VKÚŽB, 5. 2. 1938, roč. XXIII., č. 1–2, s. 12 a *Různé*, in: VKÚŽB, 28. 4. 1932, roč. XVII., č. 4, s. 15.

37 F. FUCHS, *Mají nepřátelé sportu pravdu?*, in: VKÚŽB, 25. 1. 1932, roč. XVII., č. 1, s. 9. V případě fotbalových aktivit pak konstatovali: „hlavním účelem nemělo být dosažení určitého stupně fotbalového umění, nýbrž tělesné osvěžení na zdravém vzduchu a duševní pookřátí po celodenní práci.“ Týž, *O vývoji našeho sportovního hnutí*, VKÚŽB, 16. 9. 1931, roč. XVI., č. 8, s. 7.

38 Srov. Týž, *Mají nepřátelé sportu pravdu?*, VKÚŽB, 25. 1. 1932, roč. XVII., č. 1, s. 9.

39 Srov.: *Co dokáže amatérský sport*, VKÚŽB, 16. 9. 1936, roč. XXI., č. 9, s. 10.

40 R. R., *Opožděné novoroční*, VKÚŽB, 6. 2. 1914, roč. II., č. 1, s. 1–3.

díl od jimi pěstovaných tělesných aktivit.⁴¹

Sport však nebyl jen záležitostí úředníků, ale i jejich dětí. Věstník na řadě míst nabádal k rozvíjení tělovýchovy u mládeže, jako budoucího zdroje síly národa.⁴² Sportovní aktivity se proto zcela logicky staly i důležitou součástí programu ozdravných pobytů dětí úředníků Živnostenské banky, jež pro ně pořádal „Masarykův podpůrný fond pro nemocné a zotavení potřebné děti úředníků a zřizenců Živnostenské banky“. Na oblíbených dětských táborech, které se konaly nejčastěji v jugoslávském Gradu, vykonávali funkci „dozorců“ nejčastěji sokolští funkcionáři z řad úředníků Živnostenské banky, kteří mimo jiné zajišťovali tělesnou výchovu, jež se realizovala v dopoledních hodinách na pláži.⁴³

Závěr

Dějiny organizovanosti úředníků nejsou jen otázkou odborových organizací, ale i jejich spolků a klubů, míst, v nichž mohli realizovat své představy o životě mimo pracoviště. Přestože Klub úředníků Živnostenské banky v sobě sdružoval obě dvě složky, jak odborovou, tak zájmovou, žádného z úředníků nic nenutilo angažovat se ani v jedné z nich. Princip dobrovolnosti byl klíčový pro existenci jeho odborů, ať již se jednalo o společenské nebo sportovní. I když je zřejmé, že úředníci si žili své životy i mimo rámec banky nebo Klubu, lze předpokládat, že ozvuk jejich soukromých (domácích) zájmů měl vliv na obě instituce. Zatímco v prvním případě se tato jejich činnost promítla do pracovněprávní oblasti, tak v druhém, do nabídky volnočasových kolektivních aktivit. V případě Živnostenské banky realizace soukromých představ úředníků vždy závisela na společné shodě s názory managementu na efektivní fungování ústavu. Podpora vedení ústavu se realizovala nejen nepřímo, tzn. úpravou pracovních podmínek zaměstnanců, ale i přímo finančními subwencemi pro klubové aktivity.

Na základě dostupných pramenů lze počátky volnočasových aktivit úředníků v Živnostenské bance sledovat od druhé poloviny 90. let 19. století, ale jejich skutečný rozvoj náležel až do období prvního decennia 20. století. V této době se také formovaly základy budoucích sportovních odborů Klubu úředníků Živnostenské banky. Vrchol sportovních aktivit můžeme klást do období 20. let a naopak v době let 30. dochází k jeho pozvolnému ústupu, alespoň na organizační úrovni ze strany Klubu. Ke vzkříšení sportovního života došlo až na prahu 40. let ve stísněné atmosféře Protektorátu.

Sport chápali úředníci jako jednu z možných aktivit, jejíž význam nespočíval jen ve vyplnění volného času, ale především jako zdroje síly pro kancelářskou rutinní práci. Podle jejich názoru posiloval tělo a přitom napomáhal oprostít se od všedních starostí. Zároveň byl i katalyzátorem vztahů na pracovišti a napomáhal navázat i mimopracovní vztahy mezi úředníky. Vedle sportů kolektivních, jež již svou podstatou upevňují týmového ducha na hřišti i mimo ně, se úředníci věnovali společně i těm individuálním. Provozování obou typů vyplývalo z úsilí o společný zážitek ze sportovní aktivity a přitom i o snížení nákladů s nimi spojených. Právě individuální sporty, jako lyžování a tenis, patřily v této době mezi ty nákladnější, a proto bylo logickým vyústěním sdružování se úředníků pro pěstování těchto sportovních aktivit. Je jen pochopitelné, že vzhledem k existenci Klubu se právě ten stal platformou, v níž zájemci o sport našli podobně naladěné kolegy a organizační zázemí.

41 Srov. F. FUCHS, *Mají nepřátelé sportu pravdu?*, in: VKÚŽB, 25. 1. 1932, roč. XVII., č. 1, s. 7–9.

42 Srov.: Týž, *O vývoji našeho sportovního hnutí*, VKÚŽB, 20. 10. 1931, roč. XVI., č. 9, s. 11.

43 Srov. např.: *Grado*, VKÚŽB, 22. 4. 1931, roč. XVI., č. 4, s. 12.

Přestože se mezi úředníky nalezlo i značné množství fanoušků profesionálního sportu, drtivá většina z nich (nebo alespoň redaktoři Věstníku vyjadřující názory jejich, ale částečně i zaměstnavatele) podporovala z výše uvedených důvodů ve volném čase vykonávaný amatérský sport. Přesto však původní prosté nadšení ze sportování a her postupně dostalo nádech soutěživosti. Úředníkům již potom nešlo pouze o příjemné strávení času, ale usilovali o vítězství, a to ať již v rámci banky nebo v organizovaných soutěžích, nejčastěji s jinými peněžními ústavami.

Ačkoliv se bankovní ústavy zdají být sterilními ústavami, v nichž jediné, co pulzuje, jsou peníze, u jednotlivých koleček těchto mocných soukolí stojí lidé, kteří si žijí svůj život uvnitř i vně jejich stěn. Pohled na to, jakým konkrétním způsobem je vhodné trávit svůj čas mimo pracovní proces, se pochopitelně liší dle osobních představ každého jednotlivce. Přesto však se v mnoha případech protínají, čímž vzniká prostor pro společné aktivity. Jednu z nich představuje sport, jenž na sebe bere řadu podob. Přestože vznik, fungování a zánik jednotlivých sportovních odborů vždy záležely na agilitě jeho členů, pravidelná diskuse o organizaci sportu uvnitř Klubu napovídá, že tento představoval významnou součást jejich života. Není možné opominout, že právě sportovní kroužek se stal zárodkem úřednické organizace. Snad právě sportovní hodnoty, jako jsou především smysl pro fair play, nebo přirozený a otevřený společenský kontakt, byly těmi důvody, proč se právě ideje členů kroužku kuželkářů staly hnací silou organizačních snah úřednictva Živnostenské banky a jeho členové zasedli ve vedení Klubu.

Myšlenkový svět úředníků peněžních ústavů, a zejména bank, představuje dosud neprobádanou kapitolu dějin těchto institucí. Přestože by se zdálo, že význam mají pouze ideje, názory a osobní vlastnosti vedoucích manažerů, není možné omezit výzkum jen na ně. Jedním z důvodů může být např. to, že řada bývalých nízkých úředníků později zaujala vysoké posty v bance i mimo ni, a proto je zajímavé sledovat faktory, které je formovaly. Zkoumání bankovního úřednictva jako celku, životů jednotlivých úředníků a jejich myšlenkového světa, včetně oblasti sportovních aktivit, nám totiž může poskytnout materiál, díky němuž bude možné rekonstruovat nejen životní styl této úzké profesní skupiny, ale i střední třídy tehdejší společnosti,⁴⁴ k níž právě bankovní úředníci náleželi.

44 K definici středních vrstev v době tzv. I. ČSR srov. Drahomír JANČÍK - Eduard KUBŮ, „*Arizace*“ a arizátoři. *Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939–1945)*, Praha 2005, s. 9.